

FONGBE

GANXUXO ƉOKPO ƉO SIDÁÁ JI: MI DOWA

Ažan nukɔntɔn éé ɔ woosún ɔ mé é gbé ɔ wemaxɔmitɔnlemé ɔ , mi ke nudo glɔzɔn le kpodo sidáa kpan wú !

Xwewuxwewu ɔ ɔ ažan nukɔntɔn éé ɔ woosún ɔ mé é gbé ɔ , gbéɔ livi mɔkpan nɔ flin ažan e wéké ɔ bi sɔ ɔɔtɔ ɔ ɔ ahwanfun xa sidáa xwe é . Nũ e ji ažan é né jínjón é wé nyi e na tɔn nu me nú tovile do glɔzónle kpódó sidáa kpan wú lobo ka na le dó alɔ yě bo yěɔesú ná nɔ dó n uwíwálé sin . Nukplɔmetɔle kpodo hunjedomeji gbeta yɔtɔnle kpo ɔ ɔ nũ ɔesú bó ná wa ɔ nuwiwa é ye éé nyi nukplɔme do glɔzɔnle wú lobo ka le nyi vosisa bo nú e na keya nú azunzɔnnɔle, azɔwiwa nú yě kpodo alɔdogbeɔ bi kpo tɔn éme.

Èè nuwiwa le hun le xwele 2007 tɔn nyi ɔɔɔje e ɔ, tutome gbé ɔ tɔn éé nyi nukplónkplón tɔn e ɔ xwlexwle nukplónmetólé wé ɔ yě ni sɔ nuwiwa élɔ lobo blo xa ažɔgbeyɔtɔnle kpodo ažɔmevi yɔtɔnle kpan ɔ tɔnigbè ažan nukɔntɔn éé ɔ woosun xwe afɔwo tantɔngɔ éé me mi ɔee gbe ɔ nukplɔnxwé yɔtɔnle , nukplɔnxɔ yɔtɔnle kpodo kplékplé hunjedomejigbetafe kpo mè.

Ganxuxo ɔokpo ɔ sidáa ji éé nyi xóta dodo é ɔ , nukplɔnmetɔ gbeyɔtɔnle ná ɔ ná kplɔn nukplɔnvi yɔtɔnle kpodo ažɔgbé yɔtɔnlé kpan dó sidáa jí gbɔn nuwiwa élɔ éèè nukplónkplóngbétà gbé ɔ tɔn bló xa nuwa bó nú nukɔnyiyi na fílin nú nukplɔnkpɔngbeta é . Mi ɔiɔ nuwiwa é ye ná nyi éé ji é gbɔn lobo blo nũɔevole le do glɔzɔn kpodo sidáa kpan jí ɔ xwe afɔwo tantɔngɔ bi xwíimè.

Nuwiwa e è sɔ ɔɔtɔ ɔ fie ɔ , ná do alɔ mi bo mi na mɔ nuklún jè nũé sidáa nyi nu mí kpódó ažɔgbémitɔnle ; nukplɔnvimitɔnle kpan wu e lobo ka na nyi nũ bó ná býɔ nukplɔnmelɔ mitɔn le me.

Až ee sɔ ɔɔtɔ ɔ fie na zɔn bo mi do tunwun nũ e síɔ nyi nu mi é , ažɔgbémitɔnle kpodo nukplɔnvimitɔnle kpoé lobo na le nyɔ sɔ ɔ hudɔ e me mi nɔ kplɔn nũ me do eme . Nuwiwa jínjɔn ažɔwado bũ ɔ gbetame ji lobo ka le nyi e gbekan na ná do alɔ xójxó ɔiɔ ma gba nũ na do glɔzónle kpódó sidáa kpan wú. Ɖo agban éé nyi nuwiwa ɔ tɔn é me ɔ, mi na mɔ wemaɔaxóɔé lobo xó dodo éé kan nuwiwa ɔ le é bi ɔje bo e hen ɔ e na sɔ kplá nu wu ɔ

wema kpɔn xɔfɛmɛ ɔo j ɪ, ɔo nukpɔnmetɔfɛ kpodo hunjedomejitagbetafɛ kpan sɪn xɔmɛ be na nɔ nyiko kpɔn ɔo xwe ɔ me bi.

ƐƐƐ mi kpodo nukpɔnvmɪtɔnɩe kpo ɔo nɔ ɔo nuwiwa ƐƐɔmɛ ɔ, Ɛ hen ɔ Ɛ na nyi xele nɔ mi bo mi na wa nɔ nɔ azan e gbe ɔ bi sɔ ɔotɛ lobo nɔ d o fun ahwan xa sidaa e na do nyi duɔjeji.

Ganxuxoɔokpo ɔo sidaa ji ƐƐ hɔn me Ɛne gudo ɔ, miɔesu Ʃe bfo nuɔevolɛ deji ɔo xwe ɔ bi mɛ !

NUWIWA "GANXUXO ƆOKPO DO SIDAA JI"

Mi wa azɔɔ

Medokpoɔokpo hen ɔ Ɛ na bfo nuwiwa Ɛfɔ ganxuxoɔo kpo ɔo xwezan e gbe ɔ bi nɔ sɔ ɔote bo nɔ do fun ahwan xa sidaa e gbe xa nukpɔnvmɪtɔnɩe , nukpɔnmetɔfɛ kpoɔo azɔmɛ ha ɔevolɛ kpan . Mi na nyi me lobo ɔo nunywɛƐ kpligidi do glɔzɔnɩe kpoɔo sidaa kpan ji'a. Azɔmɪtɔn ɔ we nyi mi na do alɔ me bo e na ɔo xɔ faa. Xɔ enɛɔiɔo we ka nyi bibɛ nuwiwa do fun ahan xa glɔzɔnɩe kpodo Sidaa kpanɔn . Nɔ e ɔo taji we nyi e na sixu mo ayimime ƐƐ ji nukpɔnmetɔ kpodo nukpɔnvi kpan bi na sixu mo jlokoko nunc bo ɔo nu e ɔo ayimɛtɔn me e bo ka Ʃe kpe nuxameɔevolɛ lobo ɔoɔo.

Glɔzɔn kpodo sidaa kpan nyi xonivede ɔo e nɔ sɔ ye sɔ yɩ xɔ ago , winnyadome kpoɔo mekanɔovo kpo xɔ . Ɛ nyi e na sixu mo ten ɔagbe bo do ɔo xɔ ɔ, Ɛ ɔo dandanme bo :

- E na donkan kpo nu xɔ duɔo ɔ
- Mi ke nudo nukanbyɔ ƐƐ mi ma ɔo sin na'a Ʃe Ɛ
- Mi sɔ nunywɛƐyi do gbo xɔ ƐƐ na do winyame kpoɔo ƐƐ na kan me nyi vo e kpan

Mi do alɔ xɔ kplɛɔɔokpo

Mi na mo nunywɛƐ na me Ɛɔfɛ ba do sixu kpe nukun xɔ duɔofɛ wu ganji

- Mi do sen Ʃe je nukɔn ba sixu ɔo xɔ ganji
- Mi do alɔ me ƐƐ ɔo nɔ bo we Ʃe e nu ye na ɔo xo lobo nu mi ka Ʃe ba nunywɛƐnovolɛ.

Mi kenu do nukanbyɔɔe Ɛ mi ma ɔo sin na'a Ʃe e wu.

Ɛ sixu ya bo mi nɔ sin ma ɔo nu nukanbyɔɩebɩ.

E nyi mi ma tunwun nukanbyɔɔe sɪn sin'a ɔ mi hen ɔ mi na ɔo ; "Un tunwun sinkɔn ɔ a mɔ na mo nu mi."

Mi hen ́ mi na ḱanbýc nu kpĺcmet́c d́o lanme na nc ganji wu , nyedońumet́c kab́i dotóogán aźomit́c met́c d́e dotóoxwé x́a ́ met́cnde afo dotóoxwé d́axodé bo ḱa d́c gbeyiyi c ńu gbekpléklé ́ b́i. Mi hen ́ mi na le vc do alc meé d́o ńu c blo wé feé bc yedesu ná ýi bà nudo d́o xot́a ́ ji . Mi ka na le wa śc aźandevu lobo kpcn d́c sinkońyct́c le sc gbe à ji . E jex́a bó ńu e na d́o nu vu á.

Mi śc nunywéé ýi d́o gb́oxo é ńyí winnyadomexó kpodo mekándovoxófe é.

É ńyí d́c mi na do xélé d́c mekannyivo kpodo winnyandomexó kún d́eme ó ́, mi be nuwiwa ́ kpodo xogó éĺcfe kpan :

- Gbet́cde fiin bc glwónfe kpodo sid́aa kpan jex́a ́a
- Glwónfe kpodo sid́aa kpan jije ńyí medehwé ́a
- Meb́i we d́o acé d́okpo ́ bá d́o ńyí alc ńu azónfe , bá d́o gb́c yě , ba do mc lanme na nc ganji kpodo sc hen me kpan me c ná bó b́e glwónfe c kab́i e gb́c ó.
- Meb́i we d́o acé d́okpo ́ bá kplón ńu na bá wa aź na e na bó nyi glwónjct́c ́
- Meb́i we d́o ńu bó ná wa bá do fun ahwan x́a glwónfe kpodo sid́aa kpan.

Alid́ede e mi na xwé d́o bó d́o wa aź e d́yé

- Mi d́cn me e do nuwiwa ́ do me fe é bó nu yě ní ke nu do glwónfe kpodo sid́aa kpan wú
- Mi do vivi lanme ńu yě me e do nuwiwa c dome è bó ńu yě ni je nuwiwa é ná fun ahwan x́a glwónfe kpodo sid́aa kpan le é wú.

Gbeta e nuwiwa ́ kan é : Nukpcnmet́cfe kpodo nukplónviyct́cfe kpan (é d́o dandanme bc yě d́o ná d́o xwé beśin wat́c).

Ganxuxo : d́okpó

Azwanú :

- Wema éé ji e na wa aź do b́e nyi "mido nuwiwa ́ ẃa é lobo ka hen xot́ad́okpó é.
- Wema d́axó mi do nuwiwa ́ ẃa t́c éé kenu du sid́aa wú é.

Lee e na blo gb́en é

1. Xó śc do agun (ćeju at́c)

- Mi be tintinmè nú yè me e do nuwiwa ɔ dome fe é dɔji aʒan nukuntɔn éé do woo sun ɔ me e we nyi aʒan e gbé ɔ bi sɔ do té bó nɔ do du ahwanfunxá sidáá sín xwé e. Mi hen ɔ mi na do , "Éé hɔnmé ɔ mi na do melebɪ nɔ nɔ kpɔ lobó kenu do glɔzɔnfe kpodo sidáa kpan wú lobo nɔ le do do nujɔnume do e ni wa nugege bó do do glɔzɔnfe kpodo sidáa kpan tè . Mi na nɔ bɔ lobo blo nuwiwaɔokpo xa nukplɔvɔdevofe , nukplɔmetɔ kpodo azɔme sin me éé ko nyi wemaxɔme gbɔme bi tɔn fe é kpan.
- Mi má me e do nuwiwa ɔ do me fe é sín ene kaka yi tantɔn do gbetaɔokpomè.
- Mi má wema vu éé nyi mi do nuwiwa ɔ watɔnfe é nú gbetaɔokpɔɔokpɔ.
- Mi fɔ xotagege do xota é yè fe mè.
  - Gbetɔfe do glɔzɔnfe kpodo sidáa kpan je we do tolebime gbɔn gbé ɔ mè.
  - E hen ɔ e na be glɔzɔn é nyi e ña alɔme e ko do azɔn ɔ e kabi mi kpédo kpaɔokpɔ ɔ lé, gan nu alɔ hwe e nɔ wlan nɔ e.
  - E nyi mi doxo xa me e ci me ma do azɔnde je we ã do wun ɔ mi na so glɔzɔn ã.
  - E nyi meɔokpo kpodo mi kpan jen nɔ doxo ɔ mi na be glɔzɔn ã.
  - E nyi nyɔnufe ma nɔ sɔ azɔn ma na be sín nɔ ã ɔ yè na nɔ yawu be hú sunnúlé.
  - Donkpenú éé nɔ doxo xa me e nyi mexó nú yè fe é ɔ sín glɔzɔn bibé nɔ fe ya.
  - Yè me e ko do azɔnkwin ɔ lé e nɔ ci me na nɔ doxo xa megege do wun
  - E do na ná gbe nukplɔnvi éé do azɔnkwin ɔ fe é bɔ yè na kplɔn nɔ xa vi e ma kó do ã le é
  - Nukplɔnmetɔ éé do azɔnkwin ɔ fe é sɔ do ná kplɔn nɔ mè ã
  - É nyi mi mɔ meɔe do mya do me d ó glɔzɔnwú we e hɔn mi ma kenu lo ó
- Mi sɔ xota dookpo nú gbeta dookpo

2. Xóduɔ do gbetaléme (céjú kowaɔ)

- Mi do nu gbetafe do , nɔ nukɔntɔn e yè na blo é we nyi yè na sɔ meɔokpo bɔ xó e yè na do fe e é na wlan do wemame lobo na wa y í xó bó do nú gbetalébɪ . Mi do nú gbetaɔokpɔɔokpɔ do yè ni wlan xotayɛtɔn do wema e é mã nu yè ji do xwi e do tanu e jí.

- Aẓ̌ e je finn̄e e we nyi gbevidokpodokpo ná s̄o c̄ej̄udokp̄o bo fin nu e xota ́ n̄y n̄u eye é n̄u gbet̄ofe
- Gbet̄adokp̄odokp̄o ná kenu do l̄e ȳe na yí gbe n̄u nukanbyo at̄on ée do wemanuk̄ont̄onji e w̄u.
- Xota ́ s̄in n̄u éf̄efe ji me b̄i ka yí gbe d̄o
- Xotá ́ s̄in n̄u éet̄éléj̄í mi ma ka dogbekp̄o d̄o ă
- N̄e mi ka na s̄o n̄u gben lobo gbo xo γ̄γ̄ε e t̄on do x̄o d̄id̄o mit̄onmele e gben
- Gbeyid̄o ́ ná se sin xwe nu x̄o nu kund̄ej̄ife c̄o b̄o na d̄o do n̄u gbet̄ad̄eleb̄i.

3. Aẓ̌ wa do b̄u gbet̄af̄eb̄it̄on (c̄ej̄u k̄o)

- Mi le kpl̄e gbet̄afe d̄evo b̄o do n̄u gbevigbet̄af̄et̄on do ȳe ni do sin k̄on e ḡe ȳet̄onfe m̄o n̄u nukanbyo at̄onle é.
- E n̄y hwenu kp̄e h̄un mi do x̄okp̄ede do xotajife ji . E n̄y ganme ma kp̄e ă h̄un mi d̄esu sesin xwe nu xotajil̄e.
- Mi do xotajile do xwezan ée nyi ahwanfunx̄a sid̄aa t̄on é w̄u.
  - Gl̄oz̄onle kp̄odo sid̄aa kpan nyi nugbome gb̄on gbe ɔ me b̄i . Gbet̄o livi m̄okp̄an do gl̄oz̄on je we do gbe ɔ m̄e . Megegé k̄o le s̄o az̄on ́ do ȳe me eko do le e k̄o le kp̄en̄u t̄l̄o x̄a hen̄ȳet̄onn̄u , x̄ont̄onfe, az̄om̄evife kab̄i az̄gb̄ele. Éne w̄u ́, m̄i b̄i we é kan.
  - Gbet̄of̄eb̄i we do ac̄e b̄o ná kp̄on n̄u , b̄o ná m̄o n̄u e nyi tovib̄it̄on é kpodo lanme na k̄o ganji s̄in nuwiwaf̄eb̄i kpan , ac̄egbenin̄t̄on, nukp̄onkp̄ont̄on, ḡan do b̄o wa n̄u t̄on ȳe do gl̄oz̄on kp̄o ȳe gb̄o kp̄o . M̄i b̄i we do ná wa n̄u b̄o s̄is̄i na t̄in n̄u ac̄e énel̄e gb̄on gbeyiyi b̄o sé nuwiwa kpodo nuwiwa n̄u e na liza x̄a gl̄oz̄onfe kpodo sid̄aa kpan.
  - Xota e e s̄od̄ote n̄u ahwanfun x̄a sid̄aa s̄in xwezan le xwle 2007 kpodo 2008 t̄on kpan e we n̄y mi do nuwiw̄a , wa bo k̄a nyi n̄u lobo kan me dokp̄odokp̄o kaka yije ac̄ekpikpa ɔ s̄in me fe, gbekpl̄ekpl̄efe, wemax̄omefe, hennufe kpodo gb̄et̄okp̄aafe kpan. É nyi e na d̄o d̄ud̄eji do ahwanfunx̄a gl̄oz̄onle kpodo sid̄aa kpan l̄inú b̄o jid̄ide ka na t̄in do nukp̄onkp̄on kpodo n̄u e ko n̄y n̄u tajife e mim̄olin̄u ́ , me e do alid̄ée alid̄ée n̄u le b̄i do na je god̄o m̄e b̄o wa n̄u e kan me é.
  - D̄onkp̄ev̄u kp̄odo mex̄o kpan b̄i do ná do n̄u do z̄alili nu w̄iw̄a fe m̄e.

4. Yewema "Mido nuwiwa wá dō sidáá wú' (ćejú afɔ́tɔ́n)

- Mi finmé dɔ wabgege wé de lobo e žan dɔ ahwanfun xá glɔzɔ́nle kpodo sidáá kpan meɔokpónó, kplékpléme kpodo gbe ɔ bi me kpan.

Ye "mi do nuwiwa ɔ́ wá dō sidáá wú́tɔ́n dɔ ayi e e na žan bɔ meɔesú ná dɔ nù dɔ ahwanfunle me e dele xele we.

- Mi tin nù do vovo atɔ́n é dɔ ye ɔ ji le éme
- Mi be sín éé dɔ tenfin eji "mi wli bo nu miɔe". Māme é né ɔ dɔ biba we bɔ e na kpa gandudo nú gbetɔ́le , meɔokpóɔokpó ná ní lanme na nɔ ganji éé dɔ́sútɔ́n dɔ alome lobo ka na tunwun tentɔ́nme dɔ nù éé kan éye kpodo meɔevole kpo e . Nù nukɔ́ntɔ́n ɔ we nyi e na wlibo nu me e dɔ glɔzɔ́nle, azon be dɔ sunnú kpikpe hwenú kabɔ nyɔnu se kpa hwenú kpodo xɔ ma dɔ nukun cóbó mɔ , nyɔnu ma sekpa bléwun kabi kofɔ́bakun xwixwé cóbó sekpa nyɔnu . É do dandanme bɔ e na sɔ nù éé jexa e bi di alɔgwede dudo cóbó dɔ alɔ nù e ko nɔ sa sín gbetɔ́wú di hùn dɔwun e mè . " Dɔ glɔzɔ́n kpodo sidáá kpan xó dɔ figege , azɔmexwele, gbetafeme. Nù e ba we nuwiwa éló dɔ́é wé nyi megege ná le kpan nugege do glɔzɔ́n kpodo sidáá kpan wú , lee e na blo gbɔn bó ma na be azon énéle ʼa, gbugbo yetɔ́n, azɔwanú me e dɔ azon ɔ le me e , schinhen me winnyadome , kpodo me kannyivo kpan gbɔgbé . Mi hen ɔ , mi na fin nùme nu mele dɔ glɔzɔ́n kpodo sidáá kpan ji lobo na nɔ kplé mele bɔ mi na nɔ dɔ xó dɔ nuhengblé kpodo nùé xɔjlawemafe wfa é kpan wu. Ali é né xó ɔ́, mi na nɔ da xɔɔ́nútɔ́tɔ́ le ma na hen vle gbetafale lobo na blo agbanhwlinhwlin do yetaxɔ́dɔ́dɔ́ kpodo wema sedo gan é nyi xɔjlawemalétɔ́n éé kpan . Wemaxɔ́memitɔ́n kabɔ azɔ́wemitɔ́n dɔ́dɔ́yɔ́ byɔ́ dɔ wemaxɔ́memitɔ́n kabɔ azɔ́mitɔ́nme dɔ na wa nù bɔ lanme na nɔ ganji kpodo nukpɔ́nkpɔ́n dɔ glɔzɔ́nle kpodo sidáá kpan ji ná tɔ́n . É byɔ́ dɔ e na liza xá winnyadome kpodo mekannyivo kpan gbɔn bɔ́nɔ́n nukpɔ́nmetɔ́n kpodo nukpɔ́nvi kpo éé kó dɔ , kabɔ ma dɔ glɔzɔ́n kpo dɔ sidáá kpan ʼa é gɔ́n . É dɔ dandanme bɔ e na nɔ jidideme , jlokoko le za xá winnya dɔ kpodo me kannivo èè e na blo xá gbetɔ́ e ko dɔ glɔzɔ́n kpodo sidáá kpan je wé le é . Nùdídó dɔ nù éné femé byɔ́ dɔ e na wa nugege nú gbetɔ́ éé ko dɔ glɔzɔ́n je wé kabɔ ma dɔ ʼa le é di azɔ́ wa xá me dɔ dotóoxwé le ma yi kwé gbɔn nuwiwa éé nyi lanme na

no ganjizo wiwa gbɔn xwégbé é gbámè kabɪ gbeta éé no funahwan xá zɔn mɔ hun ɛ e mɛ siɖa á lé e mɛ byóbyó kabɪ alɔdo vie siɖáá hù meyɛtɔn ɛ e kabi yɛɖesu ko be bé ɛ é ɔo wemaxɔmeyɛtɔn ɛ mɛ.

- "Mi byɔ alɔdó gbɛ ɔ bitɔn " nyi nũ wiwadé bo toxóɔtɔɛ kpodo togandotɔn ɛ kpan na bló bo nususo ɔo glɔzɔn ma na bé linu na li dǒ lobo azɔngbɔnúmɛ aʒwanúmɛ vɔnu kpodo akɔnkpínkpánname kpan ná tɪn gbɛ . E ká ɛ ɔo dandanmɛ bo e na fun ahwan xá winnyadome kpodo mekannyivo ɔo e sɔ azɔnkwi ɔ wu . Nũ e nyi nũ bo mɛ e ɔo nuwiwa éɔ domɛ é sixú wá e we nyi yɛsixú kplé yɛɖe kabi wɪn wema sɛdo toxóɔtɔɛ . É nyi ɔo hwenu kpé mi hũn mi do alɔ mɛ e ɔo nuwiwá ɔ dómɛ bo nuwiwadéle sín akpakpa sɔ yé ɛ é . Mi sɔ wema nú yé nú yé ni wlan nyikóyɛtɔn kpodo linlinyɛtɔn kpan déjí . Mi ɔo nu yé ɔo é mí dó linlin bo na wa kanbyɔ yé ɔo gbɛyɛtɔnlé nukón ɔo sun e na wa ɛ mɛ ɔo nɛ nuwiwá e yé ɔo te e ká nyi nukɔn gbɛn . Mí hen ɔo mi na ɔo nú yé mɛɖele ɔo yé ni ɔo linlinyɛtɔn wema ɔaxó ye ɛ tɔn éé nyi mi dó nuwiwa wá dǒ siɖáá ji é mɛ c óbó sɔ kplá nuwu aga ɔo nukplɔn xó ɔ mɛ.

Kɔle bó yi kpɪn lee e wa nũ gbɔn é.

- ɔo sun e na je ahwanfunxá siɖáá xweɖuɖu ɔo gudo e mɛ ɔo , yé mɛ do linlin yɛtɔn wemamɛ ɛ é ná ɔo lee nuwiwayetɔn yi nukɔn gbɛn e nú mi.
- É ɔo dandanmɛ bo mi na no ɛ ɛ ko yi nũ e ɔo wema e mi sɔ ɔo ji ɔo xó ɔo mɛ mɛ e ji bó na do xɛɛ vile ɔo é ɔo dandanmɛ bo yé na no do nuwiwadéle wa lobo ka ɔo na no ɛ ɔo nũ ɔo nuwiwa éé na kó nyi alɔ nyi nu glɔzɔn aɔo ma wa be o etɔn bi mɛ.

WEMA AZONAMETON : MI DO NUWIWA WA

Xota .....

.....

Lee e na blo gb'en é

- Mi só gbeyidọ éé n'á n'ó d'ó xómitonle wemame é lobo na n'ó wá sesinxwekpona lobo ọọ ọọ gbetafe bi sin kplékplémè é.
- Ọkprọọkprómiton ọọ c'ejúọkpo bá d'ó ọọ nu e éy'è m'ó do xotáwu é.
- Mi n'ó k'pon ọọ gbeyile bi ọọ sinkon ba nu nukanbyọ aton éé ọọ az'zonmwema ó me e à.
- Mi n'ó se sin xwe kpo nu xómitonle bó nu gbeyidọ gbetamiton ton na sixu ọọ ọọ gbetafe bi sin kplékplé hwénú.

NUKANBYỌLE

1. Akpáxwé étélé ji we mi bi ka yi gbe do
2. Akpáxwé étélé ji we mi bi ma ka yi gbè do ã
3. N'ú étélé mi ka na wa bó d'ó h'ú ace nu xókpáxwé ọọ ọọ xodud'omitonle me é.

Xótalé

N.B : Gbeyiyi nu xótalé éé ò fi é' e s' n' mí b' mi na ò n'nywe d'ó x' e wu ná k'enu do we e ò le e. Mi k'podo me e na blo nuwiwa' ó l' é k'po hen' o mi na k'p'ón xwe k'podo n'nyw'égbelet'ón k'p'án hw'è.

1. "Gbeto e ò tole bi me e no b'è gl'oz'ón k'podo sid'áá k'p'án"

Nugbo we : Gbeto livi kan'ò we ò sid'áá z'ón je we ò gbe' o bi me . Ò lexwle 2007 o gbeto livi we jeji w'è ku sid'áá ku b' gbeto livi we ada'ò we ka n'í me y'oy'ó éé b'è gl'oz'ón é . Gl'oz'ón k'podo sid'áá k'p'án gbak'pé tole bi me a m'ò to'òl'è ò nuk'ón nu to'òvo'è.

2. E hen' o e na b'è gl'oz'ón é n'í e ò al' na me e ko ò e we , k'pá ò k'p'ó o z'án x'èe we, nu'og'annu òk'p'ó' ó ka'bi nu wlann'ú òk'p'ó' ó z'án x'èe w'è' ó.

Gbe'ò : Nu e six'ú do gl'oz'ón me'è e we n'yi n'ú òk'p'ó ò sin' ene e no t'ón s'ín gbeto'lanme e : h'ùn, af'óna's'ín, ny'ónuxw'és'ín ka'bi a'ń s'ín.

Ali dodo ene e e no b'è az'ónkw'ín o gb'ón l'è é òy'è

- kofigbakun ma xw'è' ób'ó' ò'ò'ó' x'a ny'ónu
- alinyanu k'p'éd'ó' x'a az'óm'la n'út'ò'è
- hun e k'ó ò az'ónkw'ín o e k'p'é'x'a ka'bi alinyanu do'ó'ò'let'ón ma òa' ób'ó' z'án
- me e ò v'iyey'e e hen' ó na ò az'ón' ó v'io' ób'ò' v'io' ná w'a gbe' ka'bi jijihwenu a'ń a'ń ni n'èe hw'én'ú.

Gl'oz'ón n'í az'ón'ò' b' gbeto k'éd'è w'è no je . Gbeto j'en k'ón no l'è do gbeto , kanlin no do me' á x'e alo nuvi'og'be' n'ó do me' á.

3. E n'yi mi ò'ò'ó' x'a me e la' nmet'ón ma x'è'è ò é ò az'ón ò'è' á e'ò , mi na b'è sid'áá' á.

Gbe'ò : Me e s'ó gl'oz'ónkw'ín'è e ò'è'è no' ó' me ò ganji ò'wun . Me e s'ó az'ónkw'ín' ó l'è sin lanme' ó na no n'ú'ò' ma òe x'è'è k'ák'a n'ú xw'em'ò'k'p'án. Y'è hen' l'ó' ye na no ma tunw'ùn . Nu e e six'ú m'ò bo v'edo az'ón é n'è we e hen' é na l'è

nyí azɔ̀ndevolètɔ̀n. Enɛ wɛ zɔ̀n bɔ e sixú kpɔ̀n gbɛ́tɔ̀ lee kpowun bo ɔ̀ ɛ́ ɔ̀ azɔ̀nkwín ɔ̀ ʼa.

4. É nyí mi nɔ̀ kpé xá mɛ̀ɔ̀kpó géé ɔ̀ mi na sɔ̀ glɔ̀zɔ̀nkwín ʼa.

Gbede : É ɔ̀ mɛ na hun éé wé é , gbɛ na hun e mɛ ɔ̀ zan cóbò yɛ wa nyi kpikpé́tɔ̀ é. E ka nyi ɔ̀ yɛwɛ welɛmɛ ɔ̀ mɛ̀ɔ̀kpó kó ɔ̀xó ma cýɔ̀n kofigbakun xá mɛ ɔ̀veo ma nyi asitɔ̀n /asutɔ̀n kaɓi e nyi mɛ lobo sɔ̀ nyegovi mɛ e ko ɔ̀ azɔ̀nkwí ɔ̀ tɔ̀n bo do do lanmɛ na ɔ̀.

E na bo ɔ̀xó xá mɛ̀ɔ̀kpó ɔ̀ gbɛɔ̀ e ma bɛ o ʼa.

5. Nyɔ̀nule nɔ̀ yawu sɔ̀ glɔ̀zɔ̀nkwinle hú sunnuɛ é nyí yɛ ma wlibo nu yɛɔ̀ ʼa ɔ̀.

Nugbo wɛ : Nũ e nɔ̀ zɔ̀n le é sukpó.

Nyɔ̀nule nyi mɛ̀ɔ̀ bɔ nyɔ̀nuxwe nyí nũ mɛ nɔ̀ ɔ̀ nuvo bɔ azɔ̀nkwin ɔ̀ nɔ̀ yawu byɔ̀ émɛ . jejitɔ̀n wɛ nyí ɔ̀ afɔ̀nasin sunnutɔ̀n nɔ̀ hen glɔ̀zɔ̀nkwingege lee nyɔ̀nule lɔ̀ sín afɔ̀naşin nɔ̀ hen gbɔ̀n e .

Toxó/hennufixo : Ɖo hengege nú ɔ̀ , nyɔ̀nule ɔ̀ aɛ bo ná kɛnu do xó éé kunkplá sunnuxwe , nyɔ̀nuxwe e wú ʼa . Mɔ̀jen yɛ ka ɔ̀ aɛ lobo sixú ɔ̀ nú asu yɛ́tɔ̀nle ɔ̀ yɛ ni cýɔ̀n kofigbakun ɔ̀ xwe cóbó ɔ̀ xó ʼa.

Ɖo ayiji ganji : É nyí ɔ̀ sunnuɛ wɛ nɔ̀ hen nyɔ̀nulé ɔ̀ akwélixó ɔ̀ , é hen ɔ̀ é na véwũ nu yɛ bɔ nyɔ̀nuɛ na tunwun hwenu bo le tunwun mɛ e kpodo yɛ kpán ná ɔ̀ xó é . Hwe éné nú ɔ̀ yɛ hen ɔ̀ ye na bɛ glɔ̀zɔ̀nle bléwun. É ɔ̀ dandanmɛ bɔ sunnuɛ kpodo nyɔ̀nule kpan ná wa nũ e nyi yɛtɔ̀n e ɔ̀ gbetakɛn susɔ̀ ɔ̀ xóɔ̀ɔ̀ lixó nú, adan ma wa gbo mɛ kpodo xo majolo mɛ mumɔ̀ kpán linú.

6. Ɖɔ̀nkrevu éé nɔ̀ ɔ̀xó xa mɛ e nyi mɛ́xóɛ e nɔ̀ yawu sɔ̀ glɔ̀zɔ̀nle.

Nugbo wɛ : Mɛ e nyi mɛxole e nɔ̀ ko kpéxá mɛgege lobo kɔ̀n nɔ̀ le hugbe ɔ̀nkrevú éé kpóɔ̀ yɛ kpó nɔ̀ ɔ̀xó é . E nyi ɔ̀nkrevule nɔ̀ wa cí kɔ̀ nu mɛxo é kpó ye kpo nɔ̀ ɔ̀ xo le e akwɛwu , alokanmaɔ̀şí wu alo mɔ̀tomɛzunzɔ̀n bá dó wá hen yɛ yixɔ̀ wu ɔ̀ , yɛ sɔ̀ nɔ̀ ɔ̀ aɛ bo gbɛ nuɔ̀lé ʼa bo kón sɔ̀n nɔ̀ ɔ̀ dandanmɛ ɔ̀ xoɔ̀ɔ̀ ce ɔ̀ jidjide ɔ̀ na ɔ̀kɔ̀n bɔ na xwe kofigbakun ʼa é né wú ɔ̀ , ye nɔ̀ jo yeɔ̀ do nu azɔ̀nle ɓi.

7. Me e ko s3 az3nkwin 3 fe e ko n3 ni me na d3o xod3x3t3gege d3wun.

Gbede : Gbet3 e s3 az3nkwin 3 fe sixu ko ma s3 d3o xod3dohwenu be ni fi3evo we ye s3 d3e (nyevi zan xa me e ko d3o e m3). E na bo ka ni d3o ye s3 d3o ye cy3n kofigbakun cobo d3o xo xa ny3nu a we 3 e ne ko ni d3o ye ko kp3xa megege we a . E na bo ka ni ye ko kp3e xa megege we 3 e sixu s3 az3nkwin ene 3 d3o xod3d3o xa ny3nu3okp33 ge3 hwen3 e ni e ma xwe kofigbakun a 3 .

8. Az3mevi e s3 az3nkwin 3 fe e d3o na d3o ace lobo na kp3n nu xa ye me e ma d3o a fe e .

Nugbo we : Az3mevife bi we d3o ace bo na kp3n wema . Wema kp3nvi e s3 az3nkwin 3 fe e ni me bo e na kan d3ovo a . Gl33nkwin ne ka ni nu kpowun bo e ko ko kp3n xa me kpowun 3 e ko s3 a .

9. Nukp3nmet3 e s3 az3nkwin 3 fe s3 d3o na kp3n nu me a .

Gbede : E s3 az3nkwin 3 we zon bo e huzu me nyanya a ka bi e ni me bo e na xwedo a . Lee e ci gb3n nu az3ndele d3wun eo , nukp3nmet3 ee s3 az3nkwin ee je az3 wa ni ji ganji 3 , e na kpodo nu kp3nme me tegbe . Gbet3 bi we d3o ace bo na wa az3 a ni si3aa ko kpodo agbo kp3 .

10. E ni mi mede d3o winnya do me e d3o gl33nkwin e we hun mi na ken nu demeo .

Gbede : E ni mi d3o xod3e a bo ka wa nu3de a 3 abwe nu ko mit3n ci di nu mi kun do al3de me do winnya we e d3e eo d3wun . Mi gb3e nu me e d3o m3 wa we e do nu3nu3me lobo finme niin d3o e kun sixu d3o winnya me d3o e s3 az3nkwin 3 wu o . E ni mi blo m3 3 winnya do ye me e ko s3 az3nkwin 3 fe e na d3e kpo .